

Näin Ahteen nimi tuli julki – ja mitä siitä opimme

”Onko sinulla yksi minuutti?” Nelosen ajankohtaisohjelmien päällikkö Jari Strömberg ryntäsi neuvotteluhuoneesta kysymään, kun näki etunojaisen hahmoni harppovan ohi. Neuvotteluhuoneessa istui Tarinatalon väkeä selostamassa Jarille tulevan *Palaneen käry* -ohjelman suunnitelmia. Elettiin maaliskuun alkua vuonna 2001.

”Onko sinulla yksi minuutti?” Jarin tukka oli sekaisin, ja hänen poskensa punoittivat. Yksi minuutti. Mikä vitsi, nyt jälkeinpäin ajatellen.

Tästä eteenpäin ohjelma veisi tuhansia ja tuhansia minuutteja, eikä vain Jarilta ja minulta, vaan muiltakin ihmisiltä konsernissamme ja ulkopuolella. Ohjelmasta alkanut prosessi johtaisi Veikkauksen toimitusjohtajan Matti Ahteen erottamiseen ja suureen joukkoon vihaisia ihmisiä, joita heidän mielestään oli kohdeltu väärin.

Väärinkohdeltuja löytyi joka puolelta, ei vain Ahteen perhepiiristä. Osansa iskuista saivat kaikki, jotka jollakin tavalla osallistuivat totuuden etsintään, ahdistelusta kertoneet naiset mukaan lukien. Tapahtumasarja jätti jälkeensä tuskin ainoatakaan täysin tyytyväistä ihmistä. Keskustelua riitti pitkään ja monelta kantilta, mutta mitä siitä voi oppia?

Kirjoitan nyt ensimmäistä kertaa tapahtumien kulusta muistiinpanojeni perusteella. Minua on pyydetty kertomaan erityisesti siitä, millaiseen harkintaan päätöksemme perustuivat.

Minuutti puuttui, viikko meni

Harkinnasta puheen ollen, minulla ei ollut sitä Jarin pyytämää minuuttia. Vinkkasin hänet mukaani uutispöytään, jossa kuvatuottaja odotti minua arvioimaan uutiskuvien sopivuutta yleisön silmille. Matkalla Jari selosti pulman.

Olin jo aiemmin saanut kuulla, että tekeillä oli Palaneen käryn erikoisjakso, joka oli omistettu mediakritiikille. Jari oli painottanut tekijöille, että myös ohjelman tilaajaa voi käsitellä yhtä vapaasti kuin muitakin tiedotusvälineitä. Muuten ohjelma ei olisi uskottava. Minut oli kutsuttu ohjelmaan haastateltavaksi toimituksen linjasta, kuten joukko muitakin päätoimittajia. Kansan Uutisten Yrjö Rautio oli lisäksi niitä harvoja, jotka suostuivat tulemaan.

Päädyn kaksoisrooliin: toisaalta olin vastaavana päätoimittajana vastuussa tästäkin ohjelmasta, toisaalta haastateltavana olin kuin kuka tahansa ulkopuolinen.

Nyt Jari kertoi aiheesta, joka muuttaisi ohjelman kulkua, jos se tehtäisiin. Helsingin Sanomissa oli julkaistu juttu naisia ahdistelleesta suuren yhtiön toimitusjohtajasta. Jutussa ei ollut mainittu toimitusjohtajan nimeä, mutta jutun toinen kirjoittaja Harri Nykänen suostuisi kertomaan ohjelmassa, että se oli Veikkauksen Matti Ahde. Sen jälkeen kysyttäisiin Helsingin Sanomien toimituksen johdolta, miksi nimi oli jätetty pois jutusta. ”Voiko tällaisen jutun tehdä?” Jari kysyi.

Kysymykseen vastaaminen kesti lähes koko sen viikon, joka oli jäljellä ennen ohjelmaa. Tarinatalossa Esko Naskali, Elina Hirvonen ja Simo Sipola tekivät tarkistuksiaan, me Nelosella teimme omiamme.

Epäilyksen ääniä

Vaikka emme epäilleet, että Helsingin Sanomat olisi julkaissut sivuillaan keksityn tarinan, tarkistimme tapahtumat useasta lähteestä. Toisen tiedotusvälineen selän taakse ei voi piiloutua vastuukysymyksissä.

Saimme vahvistuksen olennaisille osille Helsingin Sanomien juttua. Ahdistelusta kertovia naisia löytyi, ja heidän kertomuksensa olivat jokseenkin samanlaisia kuin jutussakin. Tapaukset jättivät vähänlaisesti tulkinnanvaraa. Jos naisten väitteet pitivät paikkansa, tavallinen mies tai nainen ymmärtäisi rajan ylittyneen.

Epäilyksen ääniäkin kuului, ja kuuluu yhä tätä syksyllä 2001 kirjoittaessani. Jotkut Ahteen tuttavat arvelivat, ettei Matti ollut ahdistellut ketään. Asia oli jopa päinvastoin. Matti vetää naisia puoleensa, ja toiveissaan pettyneet olisivat katkeruuttaan ruvenneet mustaamaan Mattia. Yhden muunnelman mukaan jotkut naiset olisivat itse olleet muhinoissa mukana, mutta jälkepäin keksineet käyttäjä ahdisteluväitteitä kostona.

Miksi uskoin enemmän ahdistelusta kertoneita naisia kuin korkean tason tuttavapiirin epäilyjä kertomusten vaikuttamista?

Kostoa ja salaliittoja

Salaliittoteoriaa horjutti se, ettei kaikkia ahdistelusta kertoneita naisia yhdistänyt muu kuin Matti Ahde. Ainakaan yhteistuumin he eivät olleet keksineet tarinoita. Mikään kuulemani tai rakentamani epäily naisten motiiveista ei sopinut edes teoriassa jokaiseen ahdistelusta kertoneeseen naiseen. Naisten elämäntilanteet ja taustat olivat liian erilaisia, ja joillakin kytkös Ahteeseen oli satunnainen. Sekin vaikutti epätodennäköiseltä, että kolmikymppiset naiset jahtaisivat yli viisikymppistä miestä, jolle kukin sitten päättäisi jostain syystä kostaa joko yksin tai yhdessä. Totuus on tavallisesti yksinkertainen, ja salaliittoja harvassa.

Kaksi naisista antoi luvan lähdesuojan poistamiseen tilanteen vaatiessa. He olivat valmiit toistamaan kertomuksensa oikeudessa omalla nimellään, mikä entisestään lisäsi uskottavuutta.

Naisten lisäksi kostajien joukkoon nimettiin Veikkauksen entinen yhteyspäällikkö, nykyinen kulttuuriministeri, entinen apulaisoikeusasiamies ja toimittaja Harri Nykänen. Muutamit kommentaattorit väittivät, että koko soppa takana oli vain Nykäsen vuosikausia jatkunut ajojahti Matti Ahdetta vastaan (esim. Suomen Kuvalehti 16.3.01). Samalla annettiin ymmärtää, että olin avannut tv-ohjelman portit Nykäsen kaunan välikappaleeksi. Tiedotusväline ei saa olla koston väline, sanottiin.

Minä en tunne Nykäsen alitajuntaa, enkä muutenkaan häntä läheisesti. Minulle riitti se, että tarkistuksemme johtivat samanlaisiin tuloksiin kuin Helsingin Sanomien juttu, jolla sitä paitsi oli toinenkin kirjoittaja, Vellamo Vehkakoski. Mahdollinen kostomotiivi on yleensä syy nostaa lähdekritiikkiä, siinä kaikki. Skuupit harventuisivat kummasti, jos kertojan motiivien puhkaus asetettaisiin uutisen julkaisemisen ehdoksi.

Harri Nykäsen ja muiden väitetystä koston puhuvat kokemukseni mukaan eniten ne, jotka haluavat siirtää huomion pois pääasiasta, ahdistelusta. Minusta Nykäsen vaikuttimien läpivalaisu ei ollut tarpeen. Kysyin kyllä niiden perään, mutta sain aivan toisenlaisen vastauksen kuin koston.

Selvitysten jälkeen saimme ulkopuolisen, kokeneen asianajajan näkemyksen Ahteen nimen julkistamisesta. Tahdoin olla varma asiamme pitävyydestä. Rimaa nosti sekin, että laatulehtenä tunnettu Helsingin Sanomat oli päättänyt jättämään nimen pois.

Veikkauksen johdolle oli kerrottu

Kaksi päivää ennen ohjelmaa asianajajamme neuvotteluhuoneessa istui ohjelman tekijöiden lisäksi Harri Nykänen. Hänenkin oli syytä tietää, mitä ohjelmassa voisi Ahteesta sanoa, koska kanava ja minä olisimme lain mukaan vastuussa myös ohjelman vieraiden puheista. Asianajajamme tutustui tapaukseen ja päätteli olemassa olevan tiedon perusteella, että emme loukkaisi yksityiselämää emmekä syyllistyisi kunnianloukkaukseenkaan, jos kertoisimme ahdisteluväitteistä.

Ahdistelu on yhteiskunnallisesti merkittävä asia, Ahde korkeassa julkisessa asemassa ja meillä perusteltu syy uskoa, että ahdistelua on tapahtunut. Kaiken lisäksi ahdistelun väitettiin tapahtuneen suurelta osin Ahteen työpaikalla tai muutoin yhteydessä hänen toimeensa.

Samanlaiseen lopputulokseen päädyimme journalistien eettisten ohjeiden perusteella. Joidenkin jälkiviisaiden mielestä meidän olisi pitänyt odottaa virallista syytettä ennen nimen julkistamista. Vaikea uskoa, että he todella tarkoittavat, mitä sanovat. Tuskin hekään kehottaisivat omaa alaistaan kääntymään poliisiin puoleen, jos tämä kertoisi tulleen ahdistelluksi työpaikallaan. Tavallisesti ahdistelu käsitellään yhtiön tai yhteisön sisällä. Se johtaa normaalisti kurinpidollisiin toimiin, ei rikosprosessiin.

Jos valtionyhtiössä ei ryhdytä tämäläisissä tapauksissa toimenpiteisiin, sekin on uutinen. Meillä oli tieto, että vähintään yksi nainen oli kertonut Veikkauksen johdolle ahdistelluksi joutumisestaan. Tämän vahvisti myös Veikkauksen silloinen vt. toimitusjohtaja Jussi Isotalo Nelosen haastattelussa Ahteen erottamisen jälkeen huhtikuussa. Mitä Veikkauksen johto ahdisteluväitteiden vuoksi teki tai jätti tekemättä ja miksi, siinä kertomukset poikkesivat. Veikkauksen virallisen kannan mukaan mitään prosessia ei maaliskuussa ollut vireillä eikä ilmiantoja ollut tehty.

Ahdistelun yhteiskunnallisesta merkityksestä

Vaikeinta Ahteen nimen julkistamisessa oli yrittää suhteuttaa kärsimyksiä keskenään. Julkisen sanan neuvoston antaman lausuman mukaan ennen nimen julkistamista on punnittava sitä vahinkoa, jonka nimen julkaiseminen tuottaa nimetylle, hänen perheelleen ja lähiympäristölleen. Sitä vastaan on asetettava se yleinen merkitys, joka nimen julkistamisella on.

Helsingin Sanomien jutun jälkeen, ennen *Palaneen käryä*, Aarno Laitinen leimasi ahdistelun vain pienen toimittajaklikin luomaksi näennäisongelmaksi (Iltalehti 3.3.01). Minä en tiennyt enkä vieläkään tiedä tarkalleen, minkä kokoinen yhteiskunnallinen ongelma ahdistelu on. Jotkut ovat kärsineet siitä kovasti ja aidosti. Sen kuitenkin tiesin varmasti, että suuren valtionyhtiön toimitusjohtajan harjoittama ahdistelu ei ole näennäisongelma.

Tämä oli minun linjaukseni. Nimen julkistamisessa eri tiedotusvälineillä voi perustellusti olla erilaisia käytäntöjä. Vaikka kaikki tärkeimmät edellytykset täytyisivät, nimeä ei ole pakko julkistaa. Viimeinen vaikuttaja on tiedotusvälineen linja.

Asianajajan kanssa pidetyn kokouksen jälkeen varmistimme vielä, että kykenemme tarvittaessa näyttämään tietomme toteen. Vasta sitten annoin luvan tehdä jutun. Lähetyspäivän aatto oli silloin jo pitkällä.

Väärät numerot soivat

Sipola, Hirvonen ja Naskali laittoivat soitto- ja haastattelupyynnöjä heti liikkeelle. Harvat vastaukset tulivat täysin väärin numeroihin. Tarinatalon sijasta puhelimet alkoivat hälyttää Nelosella. Minulle tehtiin selväksi, että jos ohjelma lähetetään, meidät haastetaan oikeuteen ja joudumme muutenkin ras-kaisiin vaikeuksiin. ”Tiedätpähän millaiseen silmukkaan pääsi pistät”, eräs sanna-saattaja sanoi.

Ahteen nimen julkistamisasiassa teimme perusteellista työtä. Helsingin Sanomien roolin harkinta jäi minulta tietoisesti vähemmälle. Pidin luontevana, että myös Helsingin Sanomat joutuu vastaamaan kritiikkiin toimituksen linjasta. Arvostelua oli ilmeisesti tulossa Nelosenkin toiminnasta, ja Helsingin Sanomat kuuluu Suomen vaikutusvaltaisimpiin tiedotusvälineisiin. Asemansa vuoksi se taitaa olla jokaisen mediakritiikki-ohjelman tai teemakokonaisuuden itseoikeutettu vieras.

Helsingin Sanomiin paneutui Tarinatalon väki. Se selvitteli, kuinka päätös nimen poisjättämisestä oli syntynyt. Selvitys oli tarkoitettu tulevan tv-keskustelun taustaksi ja näkökulmiksi. Sitä keskustelua ei sitten koskaan tullut.

En ollut ottanut huomioon sitä mahdollisuutta, ettei ohjelmaan saadakaan Helsingin Sanomista ketään eikä minkäänlaista kommenttia aiheesta. Il-lansuussa, kun tämä selvisi, tein virheen. Käytin puhelinta enkä jalkojani. Soitin ajankohtaisohjelmien päällikölle oman ehdotukseni pulman ratkaise-

miseksi ja jäin toimitukseen pariiksi tunniksi valmistautumaan omaan haastateluuni. Ohjelmantekijöiden paine ja turhautuminen olivat hurjempi kuin osasin matkan päästä kuvitella. Ohjelmassa mollattiin tarpeettomasti ja tyyli-
tömästi Helsingin Sanomien vastaavaa päätoimittajaa Janne Virkkusta. Mol-
lauksen muoto oli niin raju, että kiukun syy taisi mennä monelta katsojalta
ohi. Juontajien suuttumuksen aiheutti Janne Virkkusen kieltäytyminen ohjel-
maan osallistumisesta, ei mikään muu.

Konsernin vai yleisön etu?

Ohjelman jälkeiset tapahtumat, muun muassa Palaneen käryn lopettaminen
sen toiseksi viimeiseen jaksoon, synnytti keskustelua ns. konsernijournalis-
mista. Konsernijournalismissa on surkeimmillaan kyse siitä, että saman yhty-
män eri tiedotusvälineet poikkeavat tavallisista uutiskriteereistä yhteisen pää-
määrän hyväksi. Ne puffaavat toisiaan tai eivät kyseenalaista konsernin osien
ratkaisuja.

Taloudellisessa mielessä tämä voi olla hetken aikaa tehokasta. Hyvän jour-
nalismin kanssa sillä ei ole tekemistä. Journalismi on ympäröivän todellisuus-
den havainnointia ja tulkintaa. Siinä joka välineellä on hieman erilainen teh-
tävä, oma sielunsa. Uutistoiminnassa kaiken perusta on yleisön luottamus vä-
lineen riippumattomuuteen ja luotettavuuteen.

Jälkeenpäin minulta kysyi eräs tuttavani, liikemies, miksen konsernin yh-
teisen edun nimissä estänyt käsittelemästä ohjelmassa Helsingin Sanomien te-
kemisiä ja tekemättä jättämisistä. Selitin hänelle journalismin ja mediakriitikin
tehtäviä. Sitten kysyin vastakysymyksen: ”Mitä luulet, että olisi seurannut, jos
olisin toiminut ohjeesi mukaan?” Hän ymmärsi – sillä tavalla olisin viestittä-
nyt suurelle osalle Suomen toimittajakuntaa, että Hesarilla on asiassa jotakin
salattavaa ja hävettävää. Olin vakavasti vahingoittanut Nelosen uutisia, ei-
vätkä kolhuitta olisi selvinneet Helsingin Sanomat ja konsernikaan.

Huonoimmillaan konsernijournalismi voisi johtaa siihen, että merkittävän
osan journalistisista päätöksistä sanelisi konsernin lyhyen aikavälin etu, ei
yleisön tiedontarve. Konsernin tv-ohjelmat saisivat näkyvyyttä konsernin ilta-
päivälehdessä vain siksi, että ne ovat konsernin tv-ohjelmia. Konsernin lehti
pidättäytyisi kyselemästä ikäviä konserniyrityksen johdolta ja päättelisi, että
laajamittaiset irtisanomiset konsernin tv-yhtiöstä ovat vain sisäsvun pikku-
uutinen. Mitä enemmän tabuja, sitä sameampi sielu. Ehkä sellainen journalis-
mi kelpaa yleisölle, ainakin jonkin aikaa, mutta yleisöä ja itseä siinä petetään.

Kokonaan toinen asia on, että joka tiedotusvälineessä tehdään myös päällekkäistä perustyötä, kuokitaan samaa päivälistaa monella kuokalla. Konserniin varmaan kannattaa hankkia yhteinen traktori monen kuokan sijaan. Tällainen järkevä yhteistyö johtaa aikanaan vahvoihin sidoksiin eri välineiden välillä. Siinä riippumattomuus ja riippumattomuuden kunnioitus punnitaan.

Yksi lääke konsernijournalismiin olisi läpinäkyvyyden lisääminen. Esimerkiksi Helsingin Sanomat ja Taloussanomat ovat jo jonkin aikaa reilusti kertooneet omat kytköksensä aina, kun ne käsittelevät SanomaWSOY-konserniimme liittyviä aiheita.

Villejä arvauksia

Julkisuus oli Matti Ahteen tapauksessa ilahduttavan moniäänistä. Ahdetta ei suinkaan lynkattu, vaan heti alusta asti mukana oli voimakkaita puolustuspuheenvuoroja ja muita kriittisiä äänenpainoja. Surullisempaa oli se, että suuri osa näistä puheenvuoroista perustui täydelliseen välinpitämättömyyteen tosiasioista. Etenkin kolumneista näyttää kehittyneen lajityyppi, jossa villejä arvauksia esitellään totuuksina.

Matti Ahde ei tätä kirjoitettaessa ole nostanut oikeusjuttua Veikkausta, Nykästä, Tarinataloa tai Nelosta vastaan, vaikka on vakuuttanut olevansa vainon ja väärinkäsitysten uhri. Hänen vaimonsa on perustellut passiivisuutta oikeudenkäynnin kalleudella. ”Jotain on perusteellisesti yhteiskunnassamme pielessä, jos ihmisen maine ja ura voidaan tuhota todisteitta, mutta asian korjaamiseksi häntä vaaditaan panemaan peliin koko perheen tulevaisuus.” (Hilka Ahde, *Inhimilliset tekijät* s. 166). Niin onnettomasti eivät asiat Suomessa ole. Verovaroin ylläpidetty poliisi ja syyttäjä kyllä panisivat maineen mustaajat koville ilman taloudellista riskiä, jos mainetta olisi mustattu aiheettomasti.

Suuresti arvostamani professori Aulis Aarnio kirjoitti Ahteen tapauksesta: ”Silloin kun joku pannaan julkisesti syytettyjen penkille, oikeusturva vaatii, että ainakin itse menettely kestää kritiikin” (Kanava 7/01). Arvostaisin professori Aarniota vielä enemmän, jos hän ennen noiden rivien kirjoittamista olisi edes yrittänyt selvittää, miten ja millä perusteilla päätökset tehtiin.

Eero Hyvönen on Nelosen uutisten päätoimittaja.